

Enflasyon ve İşsizlik*

Milton Friedman

Şikago Üniversitesi

Çeviren: Ünsal Çetin

Liberal Düşünce, Yıl 17, Sayı 65, Kiş 2012, s. 5-28

İsveç Bankası Alfred Nobel'in anısına İktisat Bilimi Ödülü'nü tesis ettiğinde, iktisat bilimini fizik, kimya, ve tıbbı paralel olarak ele almanın uygunluğuna dâir, hem bilim adamları arasında hem de genel kamuoyunda yaygın bir şüphelik vardı –şüphesiz hâlen var olduğu gibi. Bu bilimler nesnel, birike-rek çoğalan, kesin bilginin mümkün olduğu “pozitif bilimler” (exact sciences) olarak görülür. İktisat ve onun yoldaşı sosyal bilimler hakkıyla tanımlanan pozitif bilimden ziyâde, daha çok felsefenin kolları olarak görülür, başlangıç itibariyle değerlerle sarpa sarılmıştırlar, çünkü insan davranışı ile ilgilenirler. Sosyal bilimler, fiziksel ve biyolojik bilimlerden temeli itibariyle farklı soruşturma yöntemleri gerektirmez mi? Bu bilimlerde ki, bilginler kendilerinin ve meslektaşlarının davranışlarını analiz ederler ve sonrasında bu meslektaşları aynı bilginlerin ne söylediğini gözlemleyip ona karşılık verirler. Sosyal bilimler farklı kıstaslarla değerlendirilmemeli midir?

Sosyal ve Doğal Bilimler

Ben kendim bu görüşü hiçbir zaman kabul etmedim. Bu görüşün, doğal bilimlerin nitelik ve imkânları hakkında olduğu kadar, sosyal bilimin nitelik ve

* Milton Friedman, “Inflation and Unemployment,” Nobel Anma Konferansı, 13 Aralık 1976. Metnin orijinali için bkz. http://nobelprize.org/nobel_prizes/economics/laureates/1976/friedman-lecture.pdf

imkânlarının da bir yanlış anlaşılışını yansıttığına inanıyorum. Her ikisinde de, “kesin” bağımsız bilgi yoktur; Yaklaşık olarak güvene sahip olabileceğimiz, yalnızca asla “kanıtlanamayacak” deneme hipotezler, ama sadece reddedilme başarısızlığına uğrayabilen hipotezler söz konusudur. Bu hipotezler kendi karmaşıklıkları ve alternatif hipotezlere nispetle içerdikleri tecrübenin genişliği, ve muhtemel retlerden kaçmayı başardıkları durumların sayısı gibi özelliklerine dayalı olarak ayakta kalırlar. Hem sosyal hem de doğal bilimlerde, pozitif bilgi kütlesi bir deneme hipotezin açıklama iddiasında bulunduğu fenomeni tahmindeki başarısızlığıyla büyür; Birisi rahat vermez fenomeni daha şık surette veya basitçe içeren yeni bir hipotez öne sürünceye kadar, bu hipotezin yamalanması ile ve sonsuza kadar bu şekilde. Her ikisinde de, deney bazen mümkündür, bazen değil (meteorolojiyi dikkate alın). Her ikisinde de, hiçbir deney asla bütünüyle kontrollü değildir, ve tecrübe, ekseriyetle, kontrollü deneyin muadili olan kanıtı sunar. Her ikisinde de, kendi kendisini sınırlayan kapalı bir sisteme sahip olmanın ya da gözlemci ile gözlemlenen arasındaki etkileşimden sakınmanın bir yolu yoktur. Matematikteki Gödel Teoremi, fizikteki Heisenberg belirsizlik prensibi, sosyal bilimlerdeki kendi kendini gerçekleştiren veya kendi kendisini yenilgiye uğratan kehanetlerin hepsi bu sınırlamaları örneklendirir.

Elbette, farklı bilimler farklı çalışma malzemesi ile ilgilenir, üstünde çalışacak farklı kanıt kütlelerine sahiptirler (örneğin, iç gözlem [introspection] sosyal bilimler için doğal bilimler için olduğundan daha önemli bir kanıt kaynağıdır), farklı analiz araçlarını en faydalı olarak değerlendirirler, ve inceledikleri fenomenlerin tahmininde farklılaşan başarıları yakalamışlardır. Fakat bu tür farklılıklar, örneğin fizik, biyoloji, tıp ve meteoroloji arasında, bunlardan birisiyle iktisat arasındaki farklılıklar kadar büyüktürler.

Değer yargılarını bilimsel yargılardan ayırmaya dâir çetin sorun dahi sosyal bilimlere özgü değildir. Cambridge Üniversitesi’nde, iktisatçı meslektaşım ile büyük matematiksel istatistikçi ve genetikçi R. A. Fisher arasında oturduğum bir akşam yemeğini çok iyi hatırlıyorum. İktisatçı meslektaşım emek ekonomisi hakkında ders vermiş olduğu bir öğrencisinden bahsetti. Bu öğrenci, sendikaların tesirinin bir analizi ile bağlantılı olarak, “Eh olabilir, ama X bey (farklı bir politik kanaatten başka bir iktisatçı) bununla mutabık kalmayacaktır” demişti. Meslektaşım bu tecrübeyi iktisat biliminin çok ağır bir ithamı olarak görmüştü, çünkü bu tecrübe değer bağımsız pozitif bir iktisat biliminin imkânsızlığını resmetmişti. Sör Ronald’a döndüm, ve böyle bir tecrübenin gerçekten de sosyal bilimlere özgü olup olmadığını sordum. Cevabı heyecanlı bir “hayır”dı, ve bir hikâyeden diğerine, genetikteki fikirleri politik görüşlerden ne kadar doğru bir şekilde çıkarsayabileceğine dâir ardı ardına hikâyeleri anlatarak devam etti.

Büyük hocalarımdan birisi, Wesley C. Mitchell, kendi değerleri her ne olursa olsun ve her ne kadar güçlü bir şekilde onları yaymak ve tanıtmak isterse istesinler, bilginlerin neden değer bağımsız bir bilimi takip etmek için her türden müşevviğe sahip olduklarının temel nedeni konusunda beni etkilemiştir. Bir hedefe ulaşmak üzere bir eylem istikametini tavsiye etmek amacıyla, öncelikle bu eylem istikametinin gerçekten de amaca doğru ilerleyecek olup olmadığını bilmek zorundayız. Muhtemel bir eylem istikametinin sonuçlarını tahmin etmemize imkân veren pozitif bilimsel bilgi, bu eylem istikametinin arzuya şayan olup olmadığına dâir normatif yargılama için aşikâr şekilde bir ön gerekliliktir. Cehenneme Giden Yol, tamı tamına bu ziyâdesiyle aşikâr hususun ihmali nedeniyle, iyi niyetlerle döşenir.

Bu husus özellikle iktisat biliminde önemlidir. Dünya çevresindeki pek çok ülke, günümüzde, ne kötü adamlar bilinçli şekilde bu sonuçlara ulaşmaya çabaladığı ne de kendi vatandaşları arasındaki değer yargısı farklılıkları nedenleriyle değil ama, hükümet eylemlerinin sonuçları hakkındaki hatalı değerlendirmeler nedeniyle, sosyal bakımdan yıkıcı enflasyon, anormal seviyede yüksek işsizlik, kaynakların yanlış kullanımı, ve bazı örneklerde, insan hürriyetinin baskı altına alınışını tecrübe ediyorlar: Bu hükümet hatalarıdır ki, en azından, ilke olarak pozitif iktisat bilimin ilerleyişince düzeltilebilirlerdir.

Bu fikirleri özet olarak takip etmektense [metodolojik konuları daha kapsamlı şekilde (1)'de tartışmaktayım], savaş sonrası dönem boyunca iktisat mesleğinin büyük bir kaygısı olan, belirli bir ekonomik sorunu, yani enflasyon ve işsizlik arasındaki bağlantıyı tartışarak iktisadın pozitif bilimsel karakterini resmedeceğim. Bu konu çok güzel bir örnektir, çünkü söz konusu dönem boyunca tartışmalı politik bir konu olmaktadır, fakat kabul gören meslekî görüşlerde gerçekleşen şiddetli değişim, esas itibarıyla, deneme olarak kabul edilen bir hipotezle çelişen tecrübeye bilimsel bir karşılık tarafından üretilmiştir –bu hipotez tam olarak bilimsel bir hipotezin düzeltimi için klâsik bir süreçtir.

Burada, bu konuya dâir yapılmakta olan çalışmaların, ya da hipotezin düzeltilişine yol açan kanıtın teferruatlı bir tetkikini sunmam mümkün değildir. Yalnızca, bu çalışmaların ve bu kanıtın ve daha ileri araştırmayı gerektiren başlıca konulara işaret edişin bir çeşnisini vermek ümidiyle, yüzeyi gözden geçirmeye imkân bulacağım.

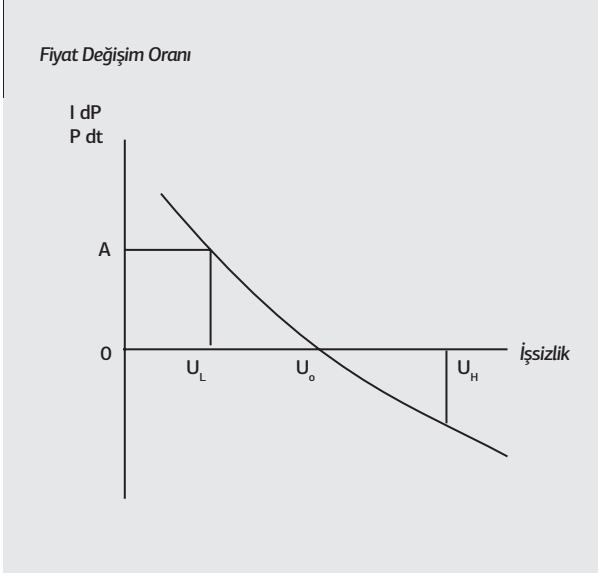
Enflasyon ve işsizlik arasındaki bağlantıya dâir meslekî tartışma, toplam talebi etkileyen parasal, mâlî, ve diğer faktörlerin nispî rolüne dâir tartışma ile iç içe geçmiştir. Bir konu, her nasıl üretilirse üretilsin, toplam nominal talepteki bir değişimin kendisini nasıl işsizlik ve fiyat seviyeleri üzerinde işlettiği ile ilgilenir; Diğeri, toplam nominal talepteki değişimleri izah eden faktörlerle.

Bu iki konu yakın bir şekilde bağlantılıdır. Toplam nominal talepteki bir değişimin işsizlik ve fiyat seviyeleri üstündeki sonuçları değişimin kaynağından bağımsız olmayabilir, ve tam tersine toplam nominal talep üstündeki parasal, mâlî ve diğer güçlerin sonuçları işsizlik ve fiyat seviyelerinin nasıl bir karşı tepki vereceğine bağlı olabilir. Tam bir analiz açık bir şekilde bu iki konuyu birlikte ele almak zorunda kalacaktır. Yine de, bu ikisi arasında önemli seviyede bir bağımsızlık derecesi vardır. Bir ilk tahmin amacıyla, işsizlik ve fiyat seviyeleri üstündeki sonuçlar toplam nominal talepteki değişimin, kaynağına değil, yalnızca büyüklüğüne bağlı olabilir. Her iki konuda da, günümüzün meslekî görüşü II. Dünya Savaşı'nın hemen sonrasındakinden hayli farklıdır, çünkü tecrübe deneme olarak kabul edilen hipotezle çelişki oluşturmuştur. Her ikisi de, bu nedenle, benim aslî tezimi resmetmeme hizmet eder. Bu konferansı makul sınırlar arasında tutmak amacıyla, yalnızca bir tanesi ile ilgilenmeyi tercih ediyorum. Bu seçimi enflasyon ve işsizlik arasındaki bağlantıdan yana kullanıyorum, çünkü yakın tarihli tecrübe beni, bu konudaki ilk çalışmamın yeterliliği hususunda, toplam nominal talepteki değişimleri üreten güçlere dâir ilk eserimin yeterliliğinin yaptığından daha az memnun bırakıyor.

Aşama I: Negatif Eğimli Phillips Eğrisi

Enflasyon ve işsizlik arasındaki bağlantının profesyonel analizi, II. Dünya Savaşı'ndan bu yana, iki aşama ilerlemiştir, ve şu an bir üçüncüsüne girmektedir. İlk aşama A. W. Phillips'in adı ile birleştirilen bir hipotezin kabulü idi, ki bu hipoteze göre işsizlik seviyesi ve ücretlerin değişim oranı arasında istikrarlı negatif bir bağlantı vardır –yüksek işsizlik seviyelerine düşen ücretler tarafından eşlik ediliyor iken, düşük işsizlik seviyelerine artan ücretler tarafından eşlik edilir (24). Ücret değişimi, bunun sonucunda, verimlilikteki önemli artışa izin verme ve ücret maliyeti üzerindeki fiyat fazlalığını, takriben sabit bir yükseliş (mark-up) faktörüyle verili şekilde ele almak suretiyle, fiyat değişimine bağlanmıştı.

Bu bağlantı, ekseriyetle, politika yapıcılara istikrarlı bir değiş-tokuş sunan nedensel bir bağlantı olarak yorumlanmıştır. Onlar U_L gibi düşük bir işsizlik hedefini seçebilirler. Bu durumda, A enflasyon oranını kabul etmek zorunda kalırlar. U_L 'ye ulaşmak için gerekli toplam nominal talep seviyesini üretecek olan (parasal, mâlî, belki de diğer) önlemlerin tercihi sorunu geriye kalır, fakat eğer bu tercih yapılırsa işsizlik ve enflasyonun bu birleşimini sürdürmeye dâir hiçbir endişeye gerek kalmaz. Başka bir yol olarak, politika yapıcılar düşük bir enflasyon oranını veya hatta deflasyonu hedefleri olarak seçebilirler.

Şekil 1, ücretler yolunda aracılık adımını atmaksızın kestirmeden giden, işsizliği doğrudan fiyat değişimine bağlama standardını takip ettiğim, bu hipotezi resmeder.

mak amacıyla, bir yandan enflasyondan diğer yandan işsizlikten kaynaklanan sosyal kazanç ve kayıpları incelediler.

Ne yazık ki, bu hipotez için, eklenen yeni kanıtlar kendisine uyum göstermekte başarısız kaldı. Phillips Eğrisi'nin empirik tahminleri memnun edici değildi. Daha önemlisi, belirli bir işsizlik seviyesi ile tutarlı olduğu görünen enflasyon oranı sabit kalmamıştı: II. Dünya Savaşı sonrası dönemin koşullarında, her yerde hükümetler "tam istihdam"a erişmeye çabalıyor iken, her bir ülkede zamanla yükselmeye ve ülkeler arasında keskin şekilde farklılaşmaya eğilim gösterdi. Başka şekilde bakıldığında, daha önce düşük işsizlik seviyeleri ile birliktelik kuran enflasyon oranları yüksek işsizlik seviyeleri ile birlikte tecrübe edildi. Aynı anda gerçekleşen yüksek enflasyon ve yüksek işsizlik fenomeni, sevimsiz "stagflasyon" etiketini kazanarak, kendisini artan şekilde kamuoyunun ve mesleğin dikkatine çekti.

Bazılarımız, başlangıçtan itibaren, istikrarlı bir Phillips Eğrisi'nin geçerliliği konusunda, empirik nedenlerden ziyade, öncelikli olarak teorik gerekçelerle şüpheciydik [(2), (3), (4)]. İddia ettik ki, işsizlik konusunda önem arz eden şey, dolar veya paund veya kronor olarak ücretler değil, ama reel ücret-

Bu durumda, kendilerini daha yüksek işsizliğe razı etmek sorundadırlar: Sıfır enflasyon için U_0 , deflasyon için U_H .

Ekonomistler, daha sonra, kendilerini Şekil 1'de resmedilen bağlantıyı, farklı ülkeler ve dönemler için kanıtlardan çıkarmakla meşgul ettiler; Dış dengesizliklerin tesirini gidermek, ücret değişimi ve fiyat değişimi arasındaki bağlantıyı açıklığa kavuşturmak, ve diğer amaçlarla. İlâveten "doğru" değiş-tokuş seçimini kolaylaştı-

lerdir –ücretlerin mal ve hizmetlerden neyi satın alabildiğidir. Düşük işsizlik, gerçekten de, daha yüksek bir reel ücret için baskı anlamına gelir –ama reel ücretler, fiyatların daha da düşük olması şartıyla, nominal ücretler daha düşük olsa bile, daha yüksek olabilirler. Benzer şekilde, yüksek işsizlik, gerçekten de, daha düşük bir reel ücret için baskı anlamına gelir –ama reel ücretler, fiyatların daha da yüksek olması şartıyla, nominal ücretler daha yüksek olsa bile, daha düşük olabilirler.

İşsizliği azaltmak amacıyla bir enflasyon hızlandırması için aşikâr eğilimi açıklamak üzere, istikrarlı bir Phillips Eğrisi'ni varsaymaya ihtiyaç yoktur. Bu, hem sermaye hem emekle bağlantılı (aşikâr veya zımnî) uzun vadeli taahhütlerle karakterize edilen piyasalarda, nominal talepteki **beklenilmeyen** değişimlerin tesirince açıklanabilir. Uzun vadeli iş gücü taahhütleri, bir çalışanın belirli bir işverene değerini zamanla artıran ve onun bu değerini diğer potansiyel işverenlere değerinin üstüne çıkartan nitelikli insan sermayesine ilâveten, işverenlerin çalışanlar ve çalışanların ise farklılaşan istihdam imkânlarına dâir bilgilerinin temin edilme maliyeti ile açıklanır.

Sadece süprizler durumu değiştirir. Eğer herkes fiyatların yükseleceği noktayı tahmin ettiyse, diyelim ki yıllık % 20, şu hâlde bu tahmin geleceğin ücret (ve diğer) sözleşmelerinde uygulanacaktır, ve eğer herkes hiç fiyat yükselişi tahmin etmemiş ise, reel ücretler tam olarak gerektiği gibi hareket eder, ve % 20 enflasyon oranının sıfır bir orandan farklı bir işsizlik seviyesi ile birlikteliği için bir neden olmayacaktır. Beklenilmeyen bir değişim hayli farklıdır, özellikle de uzun vadeli taahhütlerin varlığında, ki bu taahhütler tesirini artırdıkları ve zamana yaydıkları eksik bilginin kısmen sonucudurlar. Öncelikle, uzun vadeli taahhütler (dayanaksız mallar için piyasalarda olduğu gibi) derhal dengelenen değil, ama yalnızca (konut–kira piyasasında olduğu gibi) hem fiyatlar ve hem de miktarların talep ya da arzdaki değişimlere gecikmiş bir intibakının varlığı anlamına gelir; İkincisi, üstlenilen taahhütler yalnızca cârî gözlemlenebilir fiyatlara değil, ayrıca taahhüt döneminin başından sonuna hüküm sürmesi beklenen fiyatlara bağlıdır.

Aşama II: Doğal Oran Hipotezi

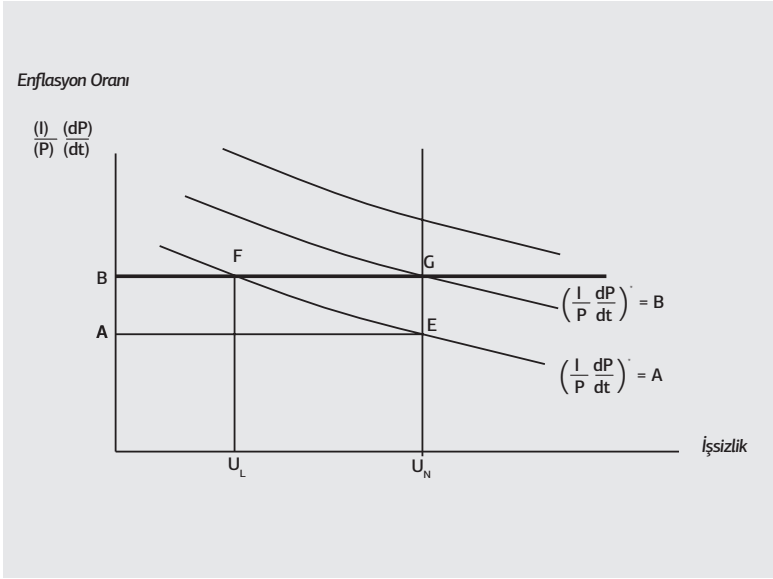
Bu çizgiler üzerinde ilerleyerek, biz [bilhassa, E. S. Phelps ve ben (4), (22), (23)], toplam nominal talepteki beklenmeyen değişimlerin kısa vadeli ve uzun vadeli tesirleri arasında ayırım yapan, alternatif bir hipotez geliştirdik. İstikrarlı bir başlangıç konumdan yola çıkın ve, örneğin, toplam nominal talepte beklenmeyen bir tırmanış olmasına izin verin. Bu, her üreticiye kendi ürünü için beklenmeyen lehte bir talep olarak görünecektir. Değişimlerin

dâima farklı mallar için nispi talepte vuku bulduğu bir çevrede, bu değişimin kendisine özel veya kapsamlı olup olmadığını bilemeyecektir. Üretici için bu değişimi en azından kısmen kendisine özgü olarak yorumlamak ve tepki vermek rasyonel olacaktır, bu tepkiyi gelecek çıktı için beklenen piyasa fiyattan daha yüksek olarak şu an algıladığı bir fiyattan satmak için daha fazla üretmeye çalışarak verecektir. Daha önce ödemeye istekli olduğundan daha yüksek nominal ücretleri, ilâve çalışanları çekmek amacıyla, ödemeye istekli olacaktır. Üretici için önem oluşturan reel ücret, kendi ürününün fiyatı tabirince ücrettir, ve bu fiyatı öncekinden daha yüksek olarak algılar. Bu yüzden, daha yüksek nominal bir ücret, onun tarafından algılandığı şekliyle, daha düşük bir **reel** ücret anlamına gelebilir.

Çalışanlar için, durum farklıdır. Onlar için önem oluşturan şey, ücretlerin, kendi ürettikleri belirli bir malın değil ama, genel olarak bütün malların üstündeki satın alım gücüdür. Hem çalışanlar hem de onların işverenleri kendi genel fiyatlara dâir algılarına, ürettikleri belirli bir malın fiyatına dâir algılamalarına olduğundan, muhtemelen daha yavaşça intibak gösterirler –çünkü genel fiyatlara dâir bilgi edinmek daha maliyetlidir. Sonuç olarak, nominal ücretlerdeki bir yükseliş işçiler tarafından reel ücretlerde bir yükseliş olarak algılanabilir, ve bu yüzden, artan bir arz için çağrıda bulunabilir, aynı zamanda o işverenler tarafından reel ücretlerde bir düşüş olarak algılanır, ve bu yüzden emek için artan bir talebe çağrı yapar. Algılanan gelecek fiyatların ortalaması tabirince ifade edildiğinde, reel ücretler daha düşüktür; Algılanan gelecek ortalama fiyat tabirince ise reel ücretler daha yüksektir.

Fakat bu durum geçicidir: Toplam nominal talebin ve fiyatların daha yüksek büyüme oranının devam etmesine izin verin, ve algılamalar gerçekliğe intibak edecektir. Bunu yaptıklarında, başlangıç tesir ortadan kaybolacaktır, ve sonrasında işçiler ve işverenler kendilerini uygun olmayan sözleşmelerle kilitlenmiş buldukça, bu tesir tersine dahi dönecektir. Nihaî olarak, işsizlik, toplam nominal talepteki varsaydığımız beklenmeyen hızlanmanın öncesinde hüküm süren seviyeye geri dönecektir.

Bu alternatif hipotez Şekil 2'de resmedilmiştir. Her bir negatif eğimli eğri, bireysel fiyat değişiminin algılanan oranlarının ortalaması olarak **değil** de, fiyat değişiminin algılanan ortalama oranı olarak tanımlanan, enflasyon oranının tahmin edilen veya algılanan belirli bir oranı için olması hariç, Şekil 1'deki gibi bir Phillips Eğrisi'dir (eğrilerin düzeni ilk durum için ters çevrilmiş olurdu). E noktasından yola çıkın ve herhangi bir nedenle enflasyon oranının A'dan B'ye hareket etmesine ve orada kalmasına izin verin. İşsizlik tahmin edilen bir A ($1/P \, dP/dt$)* enflasyon oranı için tanımlanmış eğri boyunca hareket ederek, F noktasında, başlangıç için U_1 'ye kadar düşecektir. Tahminler

Şekil 2: Beklentilere Göre Ayarlanmış Phillips Eğrisi

intibak sağladıkça, kısa vadeli eğri, nihaî olarak tahmin edilen bir B enflasyon oranı için tanımlanan eğriye kadar yukarıya doğru hareket edecektir. Bununla aynı zaman içerisinde, işsizlik tedricen F'den G'ye doğru hareket eder. [Daha tam bir tartışma için bkz. (5)].

Bu analiz, elbette ki, aşırı basitleştirilmiştir. Elbette ki, tahmin edilmemiş değişimlerin dâimî bir akımının var olmasına rağmen, tek bir tahmin edilmiş değişimi varsayar; Açık bir şekilde zaman aralıklarıyla, ıskalamalarla, veya tahminlerin oluşum süreciyle ilgilenmez. Fakat anahtar hususları öne çıkarır: Önem arz eden şey enflasyonun kendisi değildir, ama tahmin edilmeyen enflasyondur; Enflasyon ve işsizlik arasında istikrarlı bir değiş tokuş yoktur; Gerçek güçlerle ve doğru algılamalarla tutarlı olan, bir “doğal işsizlik oranı” (U_N) vardır; İşsizlik bu seviyenin altında ancak hızlanan bir enflasyon ile tutulabilir; Veya bu oranın üstünde, ancak hızlanan bir deflasyon ile tutulabilir.

Knut Wicksell'in “doğal fâiz oranı”na paralel olarak önerdiğim bir terim olan bu “doğal işsizlik oranı” sayısal bir sabit değildir, ama –parasal faktörlere karşıt olarak– emek piyasasının etkinliği, rekabet ve tekelin kapsamı, farklı mesleklerde çalışmanın engelleri veya teşvikleri ve benzerleri gibi, “reel” faktörlere dayalıdır.

Örneğin, doğal oran Birleşik Devletler'de iki önemli nedenden ötürü açık bir şekilde yükselmektedir. İlk olarak, kadınlar, 20 yaş altı gençler, ve yarı za-

manlı işçiler emek gücünün artan bir parçasını teşkil etmektedirler. Bu kümeler, emek piyasasına girip çıkmak, işler arasında sıklıkla yer değiştirmek suretiyle diğer işçilerden daha hareketlidirler. Sonuç olarak, daha yüksek ortalama işsizlik oranları tecrübe etmeye eğilim gösterirler. İkincisi, işsizlik sigortası ve işsiz kişiler için diğer yardım şekilleri işçilerin daha büyük grupları için erişilebilir kılınmakta, ve süre ve miktar açısından daha cömert hâle getirilmektedir. İşlerini kaybeden çalışanlar, başka bir iş için arayış yapmak üzere daha az baskı altındadırlar, eski işlerine geri çağrılmanın, genellikle gerçekleşen ümidiyle, daha uzun süre beklemeye eğilimlidirler, göz önüne aldıkları alternatiflerde daha seçici olabilirler. Dahası, işsizlik sigortasının mevcudiyeti öncelikle emek gücüne dâhil olmayı daha çekici hâle getirir, ve bu yüzden bu sigortanın kendisi nüfusun bir yüzdesi olarak emek gücünde vuku bulan büyüme ve ayrıca onun değişen terkiibini teşvik etmekte olabilir.

Doğal işsizlik oranının belirleyicileri hem Birleşik Devletler hem de diğer ülkeler için çok daha kapsamlı analizi hak etmektedir. Ayrıca, kaydedilen işsizlik rakamlarının anlamı ve kaydedilen rakamlarla doğal oran arasındaki bağlantı için de bu geçerlidir. Bu konuların hepsi kamu politikası için son derece önemlidir. Bununla birlikte, onlar benim şimdiki sınırlı amacım için yan konulardır.

İşsizliğin durumu ile bir ekonominin etkinlik veya verimlilik seviyesi arasındaki bağlantı, kamu politikası için temel öneme sahip başka bir konudur, ama şimdiki amacım için bir yan konudur. Kaydedilen işsizliğin yüksek bir seviyesinin kaynakların verimsiz kullanımının kanıtı olduğunu, ve bunun tersinin ise verimli kullanımın kanıtı olduğunu baştan doğru kabul etmeye yönelik bir eğilim vardır. Bu görüş ciddi surette hatalıdır. Düşük bir işsizlik seviyesi, kaynaklarını verimsiz kullanan, zor kullanımı ile artırılmış bir emek gücü istihdamının ve, işçileri, boş zamandan daha az değerli buldukları mallar için, boş zamandan fedakârlık etmeye yönelten ekonominin bir işareti olabilir, ki böyle bir durumda işçiler reel ücretlerinin gerçekleşecek olandan daha yüksek olacağı yanlış kanaatindedir. Ya da düşük bir doğal işsizlik oranını değişime engel olan kurumsal düzenlemeleri yansıtır olabilir. Yüksek seviyede statik bükülmez/katı bir ekonomi, mütemediyen değişen fırsatları sunan ve esnekliği besleyen dinamik, yüksek seviyede ilerleyen bir ekonominin yüksek bir doğal işsizlik oranına sahip olmasına karşın, herkes için sabit bir yere sahip olabilir. Aynı oranın farklı koşullara nasıl tekabül edebileceğini izah edebilmek için bir örnek şudur: Hem Japonya hem de Birleşik Krallık, örneğin 1950'den 1970'e kadar, düşük ortalama işsizlik oranına sahip olmuştur, fakat Japonya hızlı büyümeyi Birleşik Krallık ise durgunluğu tecrübe etmiştir.

Muhtelif şekillerde tasarlanmış olduğu haliyle, “doğal oran” veya “hızlandırıcı” veya “beklentilere göre ayarlanmış Phillips Eğrisi” hipotezi evrensel seviyede olmasa da, iktisatçılar arasında artık geniş kabul görmektedir. Birkaç kişi hâlen orijinal Phillips Eğrisi’ne bağlı kalmaktadır; Daha çok kişi kısa vadeli ve uzun vadeli eğriler arasındaki farkı kabul eder, fakat uzun vadeli eğriyi kısa vadeli eğriden daha dik bir şekilde olsa da negatif eğimli olarak dahi dikkate alır; Onları ikinci bir türeve yönlendiren aynı mantığın kendilerini daha da yüksek türevlere yönlendireceği ihtimalinin farkında olan –ama bundan kaygılanmayan– bazıları, enflasyon hızlanması ve işsizlik arasındaki sabit bir bağlantıyı enflasyon ve işsizlik arasındaki sabit bir bağlantının yerine ikame eder.

Günümüzün çoğu ekonomik araştırması bu ikinci aşamanın muhtelif veçhelerini keşfetmeye tahsis edilmiştir –şayet varsa, reel büyüklükler üzerindeki öngörülebilir bir tesire sahip olabilecek, sürecin dinamikleri, beklentilerin oluşumu, ve sistematik politika türüne. Bu konular üzerine hızlı bir gelişimi bekleyebiliriz, (“rasyonel beklentiler” üzerine, özellikle de John Muth, Robert Lucas, ve Thomas Sargent’in yeni ufuklar açan katkılarından bilhassa bahsedilmelidir) [Gordon (9)].

Aşama III: Pozitif Eğimli Bir Phillips Eğrisi mi?

İkinci aşamanın iktisadî yazında, bütünü itibariyle özümsemek bir yana, tamamen incelenmekten uzak oluşuna karşın, olayların istikameti şimdiden üçüncü bir aşama için hareketi üretmektedir. Geçtiğimiz yıllarda, daha yüksek enflasyona, özellikle uzun birkaç yıllık dönemler boyunca, daha düşük değil daha yüksek işsizlik tarafından eşlik edildi. Bu tür dönemler için basit bir istatistikî Phillips Eğrisi dikey değil pozitif eğimli olarak görünür. Üçüncü aşama bu aşikâr empirik fenomene yer açmaya yöneltilmiştir. Bunu yapmak için, bu aşamanın analize ekonomik tecrübe ve politik gelişmelerin karşılıklı bağımlılığını dâhil etmek zorunda kalacağını tahmin ediyorum. En azından bazı politik fenomenleri –ekonomik jargondaki eksojen değişkenleri– bağımsız değişkenler olarak değil, ama kendileri ekonomik olaylar tarafından belirlenen –endojen değişkenler– olarak ele almak zorunda kalacaktır [Gordon (8)]. İkinci aşama büyük ölçüde iktisadî teorideki geçen birkaç on yılın iki büyük gelişmesi tarafından etkilenmiştir –birisini George Stigler tarafından öncülük edilen, eksik bilgi ve bilgi edinme maliyeti analizidir, diğeri, Gary Becker tarafından öncülük edilen, işgücü sözleşme şekillerinin belirlenmesinde beşerî sermayenin rolüdür. Üçüncü aşama, inanıyorum ki, üçüncü bir büyük gelişme tarafından büyük ölçüde etkilenecektir –Kenneth Arrow, Duncan Black, Anthony Downs, James Buchanan, Gordon Tullock ve diğerlerine

ilâveten, Stigler ve Becker tarafından da öncü çalışmaların yapıldığı bir alan olan, iktisadî analizin politik davranışa uygulanması.

Enflasyon ve işsizlik arasındaki görünen pozitif bağlantı hükümet politika yapımcıları için büyük bir endişe kaynağı olmaktadır. Büyük Britanya Başbakanı Callaghan tarafından yapılan yakın tarihli bir konuşmadan aktarmama izin verin:

“Bir resesyondan çıkmak amacıyla sadece para harcayabileceğinizi ve, vergileri indirerek ve Hükümet harcamasını artırarak, istihdamı yükseltebileceğinizi düşünmeye alışmıştık. Bütün samimiyetle size söyleyebilirim ki, bu seçenek artık mevcut değil, ve şimdiye kadar mevcut olduğu kadarıyla, sadece, sonraki adım olarak işsizliğin daha yüksek seviyeleri tarafından takip edilen enflasyonun ekonomiyeye daha büyük dozlarda enjeksiyonu sayesinde işe yaradı. Bu, geçen 20 yılın tarihidir.” (İşçi Partisi Konferansı’nda Konuşma, 28 Eylül 1976).

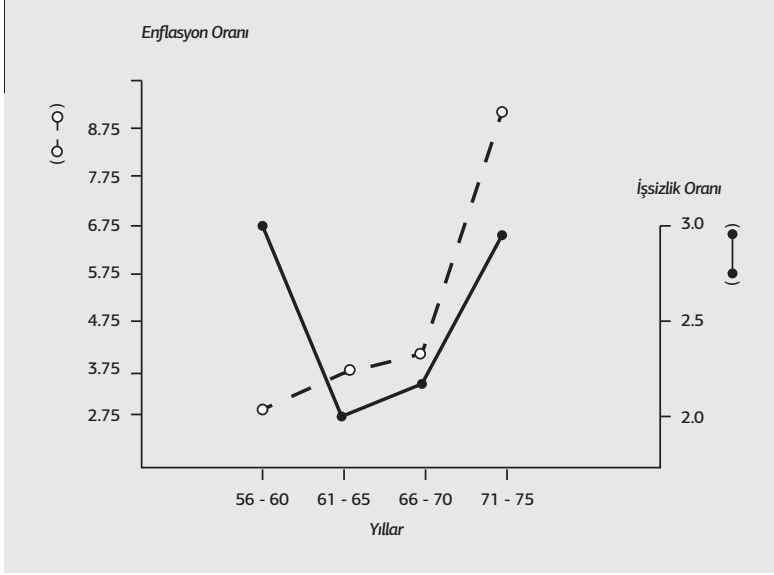
Aynı görüş Kanada Hükümeti’nin açıkladığı bir beyaz sayfada ifade edilmiştir: “Süregelen enflasyona, özellikle Kuzey Amerika’da, ölçülen işsizlik oranlarında bir artış tarafından eşlik edilmiştir.” (The Way Ahead: A Framework for Discussion,” Kanada Hükümeti Çalışma Makalesi, Ekim 1976).

Bunlar, savaş sonrası dönem boyunca neredeyse her Batı hükümeti tarafından benimsenen politikalara doğrudan karşı atak yapan dikkate değer ifadelerdir.

Bazı Kanıtlar

Geçen yirmi yıl için daha sistematik kanıt Tablo 1 ile Şekil 3 ve 4’te verilmiştir. Bu veriler geçtiğimiz yirmi yıl boyunca yedi sanayileşmiş ülkedeki enflasyon ve işsizlik oranlarını gösterir. Tablo 1’deki beş yıllık ortalamalara göre, enflasyon oranı ve işsizlik seviyesi ilk iki beş yıllık dönem arasında (1956–60, 1961–65) yedi ülkeden beşinde ters istikametlerde ilerledi –beklenen basit Phillips Eğrisi sonucu; Yedi ülkeden sadece dördünde ikinci ve üçüncü beş yıllarda (1961–65 ve 1966–70), ve yedi ülkeden sadece birisinde son iki beş yıllık dönem arasında (1966–70 ve 1970–75) bu sonuç gerçekleşmiştir. Ve yegâne istisna –İtalya– gerçek bir istisna bile değildir. Doğrudur ki, işsizlik 1971’den 1975’e, enflasyon oranının üç kattan daha fazla artmasına rağmen, önceki beş yıllarda olduğundan biraz daha düşük bir ortalama kalmıştır. Bununla birlikte, 1973’ten bu yana, hem enflasyon hem de işsizlik keskin şekilde yükselmektedir.

Yedi ülkenin hepsi için Şekil 3’te çizilen ortalamalar negatif eğimli basit Phillips Eğrisi’nden bir pozitif eğimli olanına dönüşümü çok daha açıkça göz önüne sermektedir. İki eğri ilk iki beş yıllık dönem boyunca ters istikametlerde ilerler; Bundan sonraki dönemde ise aynı istikamette.

Şekil 3: 1956'dan 1975'e, Beş Yıllık Dilimler Halinde, İşsizlik ve Enflasyon Oranları (Yedi Ülke İçin Ağırlıklandırılmış Ortalama)

Şekil 4'teki yıllık veriler, daha karmaşık olsa da, benzer bir hikâyeyi anlatır. İlk yıllarda fiyatlar ve işsizlik arasındaki bağlantıda geniş bir varyasyon vardır; İtalya'da olduğu gibi, esas itibariyle hiç bağlantının olmadığı durumdan, Birleşik Krallık ve Birleşik Devletler'de olduğu gibi, hayli aşikâr bir yıldan yıla negatif bağlantıya kadar değişim söz konusudur. Bununla birlikte, geçtiğimiz yıllarda Fransa, Birleşik Devletler, Birleşik Krallık, Almanya ve Japonya'nın hepsi enflasyon ve işsizliğin her ikisinde de açık bir şekilde belirgin bir yükseliş gösterirler, -her ne kadar, Japonya için, işsizliğin Japonya'nın farklı kurumsal çerçevesindeki farklı anlamını yansıtabilecek şekilde, işsizlikteki yükseliş enflasyondaki yükselişe nispetle diğer ülkelere göre çok daha ufak ise de. Yalnızca İsveç ve İtalya genel kalıba uyum sağlamakta başarısızdır.

Tabî ki, bu veriler olsa olsa fikir vericidir. Verilerin yedi bağımsız külesine gerçekten sahip değiliz. Ortak uluslararası tesirler bütün ülkeleri öyle etkiler ki, ülke sayısını artırmak kanıt miktarını orantısal olarak artırmaz. Özellikle, petrol krizi bütün yedi ülkeyi aynı zamanda vurmuştur. Kriz enflasyon oranı üstünde her ne tesirde bulunmuş olursa olsun, doğrudan doğruya üretim sürecini bozmuş ve işsizliği artırmaya meyletmiştir. Bu tür yükselişlerin herhangi birisi kendilerine eşlik eden enflasyonun hızlanışına zar zor isnat ettirilebilir; Olsa olsa bu ikisi en azından kısmen üçüncü bir tesirin ortak sonucu olarak görülebilir [Gordon (7)].

DP = Yıllık Yüzde Olarak Fiyat Değişim Oranı
U = Emek Gücünün Yüzdesi Olarak İşsizlik

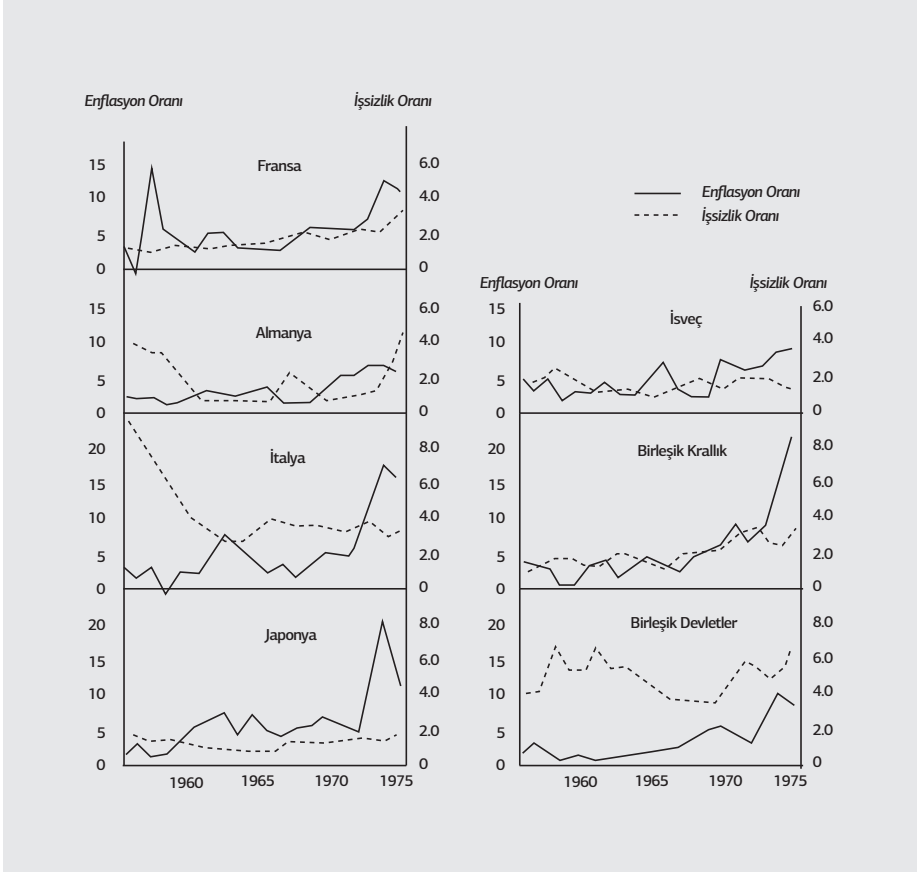
	Fransa		Almanya		İtalya		Japonya		İsveç		Birleşik Krallık		Birleşik Devletler		Yedi Ülke İçin Ağırlıklandırılmış Ortalama	
	DP	U	DP	U	DP	U	DP	U	DP	U	DP	U	DP	U	DP	U
1956 - 1960	5.6	1.1	1.8	2.9	1.9	6.7	1.9	1.4	3.7	1.9	2.6	1.5	2.0	5.2	2.8	3.0
1961 - 1965	3.7	1.2	2.8	0.7	4.9	3.1	6.2	0.9	3.6	1.2	3.5	1.6	1.3	5.5	3.7	2.0
1966 - 1970	4.4	1.7	2.4	1.2	3.0	3.5	5.4	1.1	4.6	1.6	4.6	2.1	4.2	3.9	4.1	2.2
1971 - 1975	8.8	2.5	6.1	2.1	11.3	3.3	11.4	1.4	7.9	1.8	13.0	3.2	6.7	6.1	9.3	2.9

Tablo 1: 1956'dan 1975'e Yedi Ülkede Enflasyon ve İşsizlik: Ardıl Beş Yıllık Dönemler İçin Ortalama Değerler

Not: DP, tüketici fiyatlarının 1955-60; 1960-65; 1965-70; 1970-75 takvim seneleri dönemleri üzerinden, yıllık bileşik değişim oranıdır. U, belirtilen beş yıllık takvim seneleri boyunca ortalama işsizliktir. Sonuç olarak, DP eşlik eden U öncesinde yarım yıl erkene alınmıştır.

Beş yıllık ve yıllık verilerin her ikisi de, petrol krizinin, Mr. Callaghan tarafından böylesine grafiksel surette tasvir edilen fenomeni bütünü itibarıyla açıklayamayacağını gösterir. Petrol fiyatlarının 1973'te dört kat yükselişinden önce dahi çoğu ülke yükselen enflasyon ve yükselen işsizliğin açık şekilde önce çıkan bir beraberliğini göstermiştir. Fakat, bu da, enflasyonun işsizlik üzerindeki tesirinden daha çok bağımsız güçleri yansıtıyor olabilir. Örneğin, ABD'de işsizliğin doğal oranını yükselten aynı güçler diğer ülkelerde de işlemede olabilir, ve bu, ülkelerin işsizliğindeki artan eğilimi, enflasyonun sonuçlardan bağımsız olarak, açıklayabilir.

Bu kısıtlamalara karşın, veriler güçlü bir şekilde öne sürer ki, Britanya, Kanada ve İtalya'nın en iyi örnekleri olabileceği en azından bazı ülkelerde, yükselen enflasyon ve yükselen işsizlik, farklı nedenlerin farklı sonuçları olmaktan ziyade, karşılıklı olarak bir diğerini güçlendirmektedir. Veriler, bütün endüstrileşmiş ülkelerdeki daha yüksek enflasyon oranlarının, en azından bir süre için, daha yüksek işsizliği yaratan bazı tesirlere sahip olduğu şeklindeki

Şekil 4: 1956'dan 1975'e Yıllık Olarak Yedi Ülkede Enflasyon ve İşsizlik

daha güçlü ifade ile tutarsız değildir. Bu çalışmanın kalanı bu tesirlerin bazılarının ne olabileceğinin başlangıç niteliğindeki bir tetkikine ayrılmıştır.

Deneme Niteliğinde Bir Hipotez

Doğal oran hipotezinin mütevazı bir detaylı incelenişinin enflasyon ve işsizliğin arasındaki pozitif bir bağlantının izahı için gereken her şey olduğunu farz ediyorum, elbette, böyle bir pozitif bağlantı başka nedenlerle de vuku bulabilir olduğu hâlde. Tıpkı doğal oran hipotezinin negatif eğimli bir Phillips Eğrisi'ni kısa vadeler üzerinde, iktisadî fâiller kendi beklentilerini gerçekliğe göre ayarladıkça kaybolacak, geçici bir fenomen olarak açıklanması gibi; Pozitif eğimli bir Phillips Eğrisi de bir dereceye kadar daha uzun vadeler üzerinde iktisadî fâiller yalnızca kendi beklentilerini değil, ayrıca kurumsal ve politik düzenlemelerini yeni bir gerçekliğe göre ayarladıkça kaybolacak,

bir geçiş fenomeni olarak vuku bulabilir. Bu gerçekleştiğinde, inanıyorum ki, –doğal oran hipotezinin öne sürdüğü gibi– işsizlik oranı ekseriyetle ortalama enflasyon oranından bağımsız olacaktır, kaynakların kullanım etkinliğinin bu bağımsızlıkta olmamasına rağmen. Yüksek enflasyon ya anormal surette yüksek ya da anormal surette düşük işsizlik anlamına gelmek zorunda değildir. Bununla birlikte, yüksek enflasyona eşlik eden kurumsal ve politik düzenlemeler, ister geçmiş tarihin kalıntıları isterse enflasyonun kendisinin ürünleri olsunlar, kullanılan kaynakların en verimli kullanımına muhtemelen karşıt nitelikte çıkacaktır –ki bu ise, istihdam durumu ile bir ekonominin verimliliği arasında, daha önce kendisine işaret ettiğimiz, özel bir ayırım durumudur.

Meslektaşlarımdan bazılarınca, özellikle de Arnold Harberger ve Larry Sjaastad tarafından [(12), (25)] son derece ferasetle tahlil edilmekte olan bir tecrübe, müzmin şekilde yüksek enflasyon oranlarına intibak gösteren çoğu Latin Amerika ülkelerindeki tecrübe, inanıyorum ki, bu görüş ile tutarlıdır.

Şekil 2’de özetlenen doğal oran hipotezinin uyarlamasında, dikey eğri, tamı tamına öngörülen enflasyonun muhtelif oranları içindir. Negatif, sıfır, veya pozitif, bu oran her ne olursa olsun, şayet bütünü itibarıyla öngörülmüş ise, her kararın içinde hesaplamaya katılabilir. Örneğin, yıllık % 20 bir enflasyon tahmininde, uzun vadeli ücret sözleşmeleri her yıl sıfır enflasyon ücretine nispetle tamı tamına yıllık % 20 yükselecek bir ücret temin eder; Uzun vadeli krediler sıfır enflasyon oranından % 20 puan daha yüksek bir fâiz oranı, ya da bir yılda % 20 kadar artan bir anapara taşır; Ve bu böyle gider, –kı-sacası bütün sözleşmelerin tam bir endekslenişine muadil bir durum. Yüksek enflasyon oranı, örneğin, talep edilen nakit bakiyeleri değiştirerek, bazı reel tesirlere sahip olur, ama emek piyasalarının etkinliğini ya da emek sözleşmelerinin şartlarını ve süresini değiştirmek zorunda değildir, ve bu yüzden, doğal işsizlik oranını değiştirmesi gerekmez.

Bu analiz zımnî olarak, öncelikle, enflasyonun sabit veya en azından yüksek bir oranda iken düşük bir oranda olduğundan daha değişken olmadığını varsayar –aksi takdirde, enflasyonun, düşük enflasyon oranlarında olduğu kadar, yüksek oranda da bütünü itibarıyla öngörülmesi muhtemel olmayacaktır; ikincisi, enflasyon, bütün fiyatların daha yüksek oranda intibak etmek için serbest oluşu ile birlikte, açıktır ya da böyle olabilir, ki bu suretle, nispî fiyat ayarlamaları, bir sıfır enflasyonda olduğu gibi, bir % 20 enflasyonla da aynı şekilde gerçekleşebilir; İkinci hususun gerçek bir varyantı olarak, üçüncüsü, sözleşmelerin endekslenmesine hiçbir engelin olmamasıdır.

Nihâî olarak, eğer enflasyon yıllık % 20 ortalama bir oranda on yıllar boyunca hâkim olacaksa, bu gereklilikler oldukça yakın bir şekilde karşılanmış olabilecektir, ki bu, uzun vadeli dikey Phillips Eğrisi’ni elde tutmaya eğilim

göstermenin nedenidir. Fakat, bir ülke başlangıç itibariyle daha yüksek enflasyon oranlarına ilerlediğinde, bu gereklilikler sistematik surette terk edilmiş olacaktır. Ve böylesi bir geçiş dönemi pekâlâ on yılları aşabilecektir.

Özellikle ABD'yi ve Birleşik Krallığı dikkate alınız. Fiyatlar, Birleşik Krallık için II. Dünya Savaşı öncesi iki yüzyıl boyunca ve ABD için bir buçuk yüzyıl boyunca, savaş zamanlarında esaslı yükselişler ve ardından kabaca savaş öncesi seviyelere savaş sonrası düşüşleri göstererek, yaklaşık olarak sabit bir seviye etrafında değişim gösterdi. Bir "normal" fiyat seviyesi anlayışı iki yüzyılın finansal ve diğer kurumlarında, ve bu ülkelerin vatandaşlarının alışkanlık ve tutumlarında derin şekilde gömülü idi.

II. Dünya Savaşı döneminin hemen sonrasında, geçmiş tecrübenin tekrar vuku bulması yaygın olarak beklendi. Gerçekleşen şey, savaş sonrası enflasyonun savaş dönemi enflasyonunun üstüne çıkması idi; Yine de, hem ABD hem de Birleşik Krallık'taki beklenti deflasyondur. Savaş sonrası deflasyon korkusunun atılması, eğer hâlen tükenmediyse de, uzun zaman aldı ve hâlen, beklentiler parasal sistemdeki kökten değişime intibak edişe başlamadan önce ayak diremiştir. Bu intibak hâlen tamamlanmış olmaktan uzaktır [Klein (16)].

Gerçekten de, tam bir intibakın neyi ihtiva edeceğini bilmiyoruz. Şu an için, sanayileşmiş ülkelerin II. Dünya Savaşı öncesinin uzun vadede istikrarlı bir fiyat seviyesi çerçevesine geri dönüp dönmeyeceğini, veya yakın zamanda Şili ve Arjantin'de gerçekleştiği gibi [Harberger (11)], zaman zaman süper veya hiperenflasyonun şiddetli bir feveranına sahip olan Latin Amerika'nın müzmin bir şekilde yüksek enflasyon oranları çerçevesine doğru hareket edip etmeyeceğini, ya da şimdiki müphem durumun daha da farklı bir değişimine yol veren, daha radikal ekonomik ve politik değişime uğrayıp uğramayacağını bilemiyoruz.

Bu belirsizlik –veya daha tam olarak, bu belirsizliği üreten koşullar– dikey bir Phillips Eğrisi için gerekli koşullardan sistematik sapmalara yol açmaktadır.

En temel sapma, yüksek bir enflasyon oranının dönüşümün on yılları süresince sabit kalmasının muhtemel olmamasıdır. Aksine, oran yükseldikçe, muhtemelen daha da değişken olacaktır. Bu, geçtiğimiz birkaç on yılda ülkeler arasındaki farklılıklarla ilgili olarak empirik bakımdan doğrudur [Jaffe ve Kleiman (14); Logue ve Willett (17)]. Bu doğruluk ayrıca, hem fiilî enflasyon ve hem de daha da aşikâr bir şekilde, iktisadî fâillerin enflasyonla ilgili tahminleri hususunda, teorik temeller üzerinde de hayli makuldür. Hükümetler yüksek enflasyonu, bilinçli bir açıklanmış politika olarak değil, ama diğer politikaların bir sonucu olarak üretmektedir –bilhassa, hükümet harcamasını artıran tam istihdam ve refah devleti politikalarının sonucu olarak. Hepsisi istikrarlı

fiyatlar hedefine bağlılıklarını ikrar ederler. Bunu, enflasyonun pek çok yan etkisini hoş karşılayabilecek ama hâlen istikrarlı para kavramına bağlı kalan, kendi seçmenlerine karşılık vermek amacıyla yaparlar. Bir enflasyon patlaması bu patlamaya karşılık vermek için güçlü bir baskı üretir. Politika, fiilî ve beklenen enflasyon oranı arasında büyük varyasyonu teşvik ederek, bir istikametten diğerine sapar. Ve, elbette, böyle bir çevre içinde, hiç kimse tek bir tahmine sahip değildir. Herkes, herhangi bir gelecek belirli müddet boyunca, fiilî enflasyonun ne olacağına dâir büyük belirsizlik olduğunu fark eder [Jaffe ve Kleiman (14); Meiselman (20)].

Orta seviyelerin üstündeki enflasyonun hayli değişken olmasına yönelik eğilim, kurumsal düzenlemelerin ve finansal sözleşmelerin uzun vadeli “normal” bir fiyat seviyesine göre ayarlandığı bir ülkenin politik bütünlüğü (political cohesiveness) üzerindeki enflasyon tesiri tarafından güçlendirilir. Bazı gruplar kazanır (örneğin, ev sahipleri); Başkaları kaybeder (örneğin, tasarruf hesabı ve sabit fâizli menkul kıymet sahipleri), “tutumlu” davranış fiilen umursamaz davranış hâline gelir, ve “umursamaz” davranış fiilen tutumlu davranış hâline gelir. Toplum kutuplaştırılır; Bir grup diğerine karşı konumlandırılır. Politik huzursuzluk artar. Bir hükümetin yönetme kapasitesi, güçlü tedbirler almak için uğradığı baskıdaki artışla aynı zamanda azaltılır.

Fiilî veya öngörülen enflasyonun artan bir değişkenliği doğal işsizlik oranını iki farklı şekilde yükseltebilir.

Öncelikle, artan volatilité endekslenmemiş taahhütlerin optimum vade uzunluğunu kısaltır, ve endekslemeyi daha avantajlı hâle getirir [Gray (10)]. Fakat fiilî uygulamanın intibakı zaman alır. Bu sırada, daha önceki zamanda yapılmış anlaşmalar, piyasaların etkinliğini azaltan, ücret ve fiyat seviyesi katılıklarını (rigidities) doğurur. Ek bir belirsizlik unsuru, eskiden de bir derece var olduğu hâlde, her piyasa anlaşmasına eklenir. Dahası, endeksleme, en iyi tatbikinde bile, enflasyon oranının istikrarlılığı için mükemmel olmayan bir ikamedir. Fiyat endeksleri mükemmel değildir; Ancak bir zaman aralığından sonra erişilebilirler, ve genel itibariyle sözleşme vadelerine ancak daha da uzun bir zaman aralığı ile uygulanırlar.

Bu gelişmeler açık şekilde ekonomik etkinliği düşürür. Onların kaydedilen işsizlik üstündeki tesirlerinin ne olduğu daha az açıktır. Her türden yüksek ortalama envanterler artan ücret ve fiyat katılıklarını, ve belirsizliği karşımanın bir yoludur. Fakat bu, işletmeler tarafından emek istifçiliği ve düşük işsizlik, veya işler arasında hareket eden daha büyük bir emek gücü ve çok yüksek işsizlik anlamına gelebilir. Daha kısa vadeli taahhütler istihdamın değişen koşullara daha hızlı intibakı ve böylece düşük işsizlik anlamına gele-

bilir, veya taahhütlerin vade uzunluğunu ayarlamalardaki gecikmeler daha az tatmin edici intibaka ve böylece yüksek işsizliğe yol açabilir. Açıkçası, bu alanda daha çok ilâve araştırma, muhtelif tesirlerin nisbî önemini netleştirmek için zaruridir. Birisinin bütün bunlar için şu an söyleyebileceği şey, taahhütlerin yavaş intibakının ve endeksleme kusurlarının işsizlikte kaydedilen artışa katkıda bulunabileceğidir.

Enflasyonun artan volatilitésinin ikinci bir bağlantılı tesiri, piyasa fiyatlarını ekonomik faaliyeti koordine etmek için daha az etkin bir sistem hâline getirmesidir. Hayek'in çok pırıltılı bir şekilde vurguladığı gibi (13), bir fiyat sisteminin temel işlevi, iktisadî fâillerin neyi nasıl üreteceğine veya sahip olunan kaynakları nasıl kullanacağına karar vermek amacıyla ihtiyaç duyduğu bilgiyi özlü, etkin şekilde ve düşük maliyetle iletmektir. Bağlantılı bilgi –bir ürünün diğerine nispetle, bir üretim faktörü hizmetinin diğerine nispetle, ürünlerin faktör fiyatlarına nispetle, şimdiki fiyatların gelecekteki fiyatlara nispetle– *nisbî farklılıklar* hakkındadır. Fakat, uygulamada bilgi mutlak fiyatlar –dolar veya paund veya kuron– şeklinde iletilir. Şayet fiyat seviyesi ortalama olarak istikrarlı ise, veya istikrarlı bir oran üzerinden değişiyor ise, gözlemlenen mutlak fiyatlardan nisbî fiyatlara dâir sinyali çekip almak nispeten kolaydır. Genel enflasyon oranı daha değişken oldukça, mutlak fiyatlardan nisbî fiyatlara dâir sinyali çekip almak daha da zor hâle gelir: Nisbî fiyatlara dâir yayın enflasyon yayınından gelen gürültü tarafından bozuluyor hâle gelir [Lucas (18), (19); Herberger (11)]. Aşırı durumda, mutlak fiyatlar sistemi neredeyse faydasız hâle gelir, ve iktisadî fâiller ya alternatif bir para birimine veya, verimliliğe yönelik felâket getiren tesirlerle birlikte, bartıra başvururlar.

Tekrar, ekonomik etkinlik üstüne tesir açıktır, işsizlik üstüne tesir ise daha az açıktır. Ancak yine de, ortalama işsizlik oranının, en azından kurumsal düzenlemelerin henüz yeni duruma intibak sağlamadığı dönemde, piyasa sinyallerindeki artan gürültü miktarı tarafından yükseltileceği makul görünmektedir.

Enflasyonun artan volatilitésinin bu tesirleri, fiyatlar intibak etmek için yasal olarak serbest olsa –yani, bu anlamda, enflasyon açık olsa– bile vuku bulacaktır. Uygulamada, belirsizliğin bozucu tesirleri, gönüllü uzun vadeli sözleşmelerin katılığı, ve fiyat sinyallerindeki kirlenme, neredeyse kesin surette, fiyat değişimi üzerine yasal kısıtlamalar tarafından güçlendirilir. Modern dünyada, hükümetlerin kendileri piyasada satılan hizmetlerin üreticileridir: Posta hizmetlerinden diğer kalemlerin geniş bir dizisine kadar. Diğer fiyatlar hükümet tarafından regüle edilir, ve değişim için hükümet onayını gerektirir: Uçak biletlerinden taksi ücretlerine, ve elektrik faturalarına kadar.

Bu örneklerde, hükümetler fiyat sabitleme sürecine müdahil olmaktan kaçınmaz. İlâveten, volatil enflasyon oranlarınca serbest bırakılan sosyal ve politik güçler, hükümeti enflasyonu başka alanlarda da baskı altına almak için çabalamaya yönlendirecektir: Aşıkâr fiyat ve ücret kontrolü ile, veya özel işletmeleri ya da sendikaları “gönüllü olarak” “kısıtlama” uygulamak üzere baskı altına alarak, veya döviz kurlarını değiştirmek amacıyla döviz piyasasında spekülasyon yapmak suretiyle.

Detaylar dönemden döneme ve ülkeden ülkeye değişecektir, ama genel sonuç aynıdır: Fiyat sisteminin ekonomik etkinliği yönlendirme yeteneğinde kötüleşme; Bütün piyasalarda zaten var olduğu hâlde, daha büyük sürtünmenin müdahil olmasından ötürü, nispi fiyatlarda bozulma, ve hayli muhtemeldir ki, daha yüksek bir kaydedilen işsizlik oranı [(5)].

Biraz önce tasvir etmiş olduğum güçler politik ve iktisadi sistemi dinamik surette istikrarsız kılabilir, ve -I. Dünya Savaşı'nın ardından pek çok yenik ülkede veya daha yakın zamanda Şili ve Arjantin'de olduğu gibi- hiperenflasyon ve radikal politik değişimi doğurabilir. Başka bir aşırı durumda, böyle bir felâket oluşmadan önce, nispeten düşük veya sabit bir enflasyon oranına ulaşan ve fiyat sistemine müdahalelerin pek çoğunu ortadan kaldıran politikalar kabul edilebilir. Bu, basit doğal oran hipotezi için ön koşulları yeniden tesis eder, ve bu hipotezin dönüşümün istikametini tahmin etmek için kullanımını mümkün kılar.

Bir ara ihtimal, sistemin, yüksek olsa da, hayli durağan bir ortalama enflasyon oranına ulaşmasıdır. Bu durumda ayrıca işsizlik de, geçiş süresince olduğundan kararlı şekilde daha düşük, hayli durağan bir seviyeye geriler. Yukarıdaki tartışmanın vurguladığı gibi, yüksek volatilité veya müdahalenin *yüksek* bir seviyesi değil ama, *artan* volatilité ve fiyat sistemine *artan* hükümet müdahalesi muhtemelen işsizliği yükseltecek görünen başlıca faktörlerdir.

Hem volatilité hem de müdahale ile başa çıkmanın yolları gelişecektir: Enflasyon volatilitesi ile başa çıkmak için endeksleme ve benzeri düzenlemeler yoluyla; Hükümet kontrollerinden kaçınmak için fiyatlar ve ücretlerin dolaylı değişim yollarının gelişimi vasıtasıyla.

Bu koşullar altında, uzun vadeli Phillips Eğrisi yeniden dikey olabilir ve, muhtemelen ilk olarak kendisi için ileri sürülenden farklı bir enflasyon oranları dizisi ile olsa da, doğal oran hipotezine geri dönüş yapılabilir.

Açıklanacak fenomen yüksek enflasyon ve yüksek işsizliğin birlikte mevcudiyeti olduğundan, içinde “normal” bir fiyat seviyesinin olduğu parasal bir sistemden, yüksek, ve muhtemelen hayli değişken, enflasyonun uzun dönem-

leri ile tutarlı olan bir parasal sisteme geçiş tarafından üretilen kurumsal değişimlerin tesirini vurgulamaktayım. Not edilmelidir ki, bir kere bu kurumsal değişimler yapıldığında, ve iktisadî fâiller kendi uygulama ve öngörülerini bu değişimlere göre ayarladıklarında, önceki parasal çerçeveye bir geri dönüş veya hatta yeni parasal çerçevede bir başarılı düşük enflasyon politikasının benimsenmesi, karşılık olarak, yeni düzenlemeleri gerektirir, ve bu düzenlemeler istihdam seviyesi üzerindeki aynı olumsuz dönüşümsel tesirlerin pek çoğuna sahip olabilir. Gereçeklendirmeye çalıştığım pozitif eğrilisinin yerine, orta vadeli bir negatif eğimli Phillips Eğrisi meydana çıkabilir.

Sonuç

1930'ların Keynesyen Devrimi'nin bir sonucu, kısa vadeli ekonomik değişimin analizi için bir başlangıç noktası olarak, katı bir mutlak ücret seviyesinin ve yaklaşık olarak katı bir mutlak fiyat seviyesinin kabulü idi. Muhakkak addedilmeye başlandı ki, bunlar esas itibariyle kurumsal verilerdir, ve iktisadî fâiller tarafından bu şekilde kabul görürler, böylelikle toplam nominal talepteki değişimler neredeyse bütünüyle üretim çıktısında yansıtılabılır, ve fiyatlarda neredeyse hiç yansıtılı değildir. Mutlak fiyatlar ve nispî fiyatlar arasındaki asırlık kafa karışıklığı yeni bir yaşam süresine kavuşmuştu.

Bu entelektüel atmosfer içerisinde, ekonomistlerin işsizlik ile, *reel* ücretlerden çok, *nominal* ücretler arasındaki bağlantıyı analiz etmeleri ve, zımnî şekilde, tahmin edilen *nominal* ücretleri tahmin edilen reel ücretlerdeki değişimlere eşit olarak dikkate almaları anlaşılabilir bir şeydir. Dahası, başlangıç itibariyle işsizlik seviyesi ile nominal ücretlerin değişim oranı arasında sabit bir bağlantıyı öne süren empirik kanıt, fiyatlardaki kısa dönemli keskin dalgalanmalara karşın, nispeten durağan bir uzun vadeli fiyat seviyesinin var olduğu, süregelen istikrar beklentisinin ise yaygın surette paylaşıldığı bir dönemden edinilmişti. Bu yüzden, bu veriler varsayımların özel niteliği hakkındaki hiçbir uyarı sinyalinin yakmadı.

İşsizlik seviyesi ile enflasyon oranı arasında sabit bir bağlantı olduğu şeklindeki hipotez iktisat mesleği tarafından neşe ve şevkle benimsenmişti. Bu hipotez Keynes'in teorik inşasındaki bir boşluğu doldurdu. Keynes'in kendisinin ihtiyaç duyduğumuzu söylediği "... yegâne eşitlik" olarak görüldü (15). İlâveten, ekonomisti politika yapıcıya mevcut alternatifler hakkında bilgi vermek üzere muktedir kılarak, iktisadî politika için güvenilir bir araç temin ediyor göründü.

Herhangi bir bilimde olduğu gibi, tecrübe hüküm süren hipotezle tutarlı görünmeye devam ettiği sürece, her ne kadar hep bir iki muhalif onun geçerliliğini sorgulamış olsa da, kabul görmeye devam etti.

Fakat 50'ler 60'lara ve 60'lar 70'lere doğru ilerledikçe, hipotezi basit şekliyle kabul etmek gittikçe zor hâle geldi. İşsizlik seviyesini düşük tutmak için büyük ve daha da büyük enflasyon dozları gerekli görüldü. Stagflasyon çirkin yüzünü göstermişti.

Sendikaların gücü gibi özel faktörleri içeri alarak, hipotezi yamamak amacıyla birçok girişim yapıldı. Fakat tecrübe yamalanmış uyarlamaya uyum göstermeyi inatçı bir şekilde reddetti.

Daha radikal bir düzeltme gerekiyordu. Bu düzeltme, süprizlerin önemini – fiilî ve tahmin edilen büyüklükler arasındaki farklılıkların önemini– vurgulama şeklini aldı. “Reel” ve “nominal” büyüklükler arasındaki ayrımın önceliğini onardı. Herhangi bir anda reel faktörlerce belirlenen bir “doğal işsizlik oranı” vardır. Bu doğal oran, beklentiler ortalama olarak gerçekleştiğinde elde edilmiş olmaya eğilim gösterir. Aynı reel durum, fiyat değişiminin para bakiyeleri tutumunun reel maliyeti üzerindeki tesiri için izin sağlaması şartıyla, herhangi bir mutlak fiyat seviyesi veya fiyat değişimi seviyesi ile tutarlıdır. Bu bakımdan, para yansızdır. Diğer yandan, toplam nominal talepte ve enflasyondaki tahmin edilmeyen değişimler, başlangıç itibariyle işsizliği kendi doğal oranına ters istikamette sapmaya yönlendirecek olan, çalışanlar ve işverenler tarafındaki benzer sistematik algılama hatalarına neden olacaktır. Bu bakımdan, para yansız değildir. Bununla birlikte, bu tür sapmalar, öngörüler intibak sağladığı sürece, tersine çevrilmeden ve nihâî olarak ortadan kaldırılmadan önce uzun bir kronolojik süreci gerektirebilecek ise de, geçicidirler.

Doğal oran hipotezi orijinal Phillips Eğrisi hipotezini bir özel durum olarak ihtiva eder, ve tecrübenin çok daha kapsamlı bir dizisini açıklar, bilhassa da stagflasyon fenomenini. Şu an itibariyle, evrensel seviyede olmasa da, yaygın olarak kabul görmektedir.

Bununla birlikte, şimdiki şekliyle doğal oran hipotezi çok daha güncel bir gelişmeyi –stagflasyondan slampflasyona¹ doğru hareketi– açıklayacak kadar yeterince zengin çıkmamıştır. Geçtiğimiz yıllarda, daha yüksek enflasyona – ne basit Phillips Eğrisi'nin önerdiği gibi daha düşük işsizlik, ne de doğal oran hipotezinin önerdiği gibi aynı işsizlik seviyesi değil– ama daha yüksek işsizlik tarafından eşlik edilmektedir.

Daha yüksek enflasyonun daha yüksek işsizlikle bu güncel birlikteliği petrol krizi veya enflasyon ve işsizliğe yukarı doğru ortak bir eğilim veren bağımsız güçler gibi vakaların ortak tesirini yansıtır olabilir.

1 Çevirenin notu; stagflasyonun ardından fiyatların birden çöküşünün getirdiği ekonomik durgunluk.

Bununla birlikte, bazı ülkelerde başlıca ve diğerlerinde katkıda bulunan bir faktör bir geçiş dönemi içinde olmaları olabilir –bu defa yıllarla değil, beş yıllık dilimler veya on yıllarla ölçülebilecek olan bir geçiş dönemi. Halk tutumlarını veya kurumlarını yeni bir parasal çevreye ayarlamamıştır. Enflasyon yalnızca daha yüksek olmaya meyletmekle kalmaz, ama ayrıca gittikçe artarak volatil ve fiyatların belirlenimine artan hükümet müdahalesi ile eşlik ediliyor olmaya meyleder. Enflasyonun artan volatilitesi ve nispi fiyatların piyasa güçlerinin yalnız başlarına belirleyeceği değerlerden artan uzaklaşması, ekonomik sistemi, sürtünmeleri bütün piyasalarda işin içine katmak, ve yüksek ihtimalle, işsizliğin kaydedilen oranını yükseltmek üzere, daha az etkin hâle getirmek amacıyla bir araya gelir.

Bu analize dayalı olarak, şimdiki durum devam edemez. Her durumda ya hiperenflasyona ve radikal değişime doğru yozlaşacaktır; Ya da kurumlar müzmin enflasyon durumuna intibak edecektir; Veya hükümetler düşük bir enflasyon oranı ve fiyatların belirlenimine daha az hükümet müdahalesini hâsıl edecek olan politikaları benimseyecektir.

Bilimsel teorilerin nasıl düzeltildiğine dâir mükemmel suretteki standart bir hikâyeyi anlattım. Yine de, bu, kapsamlı öneme sahip bir hikâyedir.

Enflasyon ve işsizlik hakkındaki hükümet politikası siyasî tartışmanın merkezinde yer almaktadır. Bu konular üzerindeki ideolojik savaş şiddetlenmektedir. Fakat, ekonomik teoride gerçekleşen ağır ve kesin değişim ideolojik savaşın bir sonucu olmamaktadır. Farklı politik inançlar ya da amaçlardan doğmamaktadır. Bu değişim neredeyse tamamıyla olayların gücüne karşılık vermiştir: Zalim tecrübe en güçlü politik veya ideolojik tercihlerden çok daha kudretli çıkmıştır.

Pozitif ekonomi biliminin doğru bir anlayışının insanlık için önemi, neredeyse iki yüzyıl önce, Fransız Ulusal Meclisi Nemours’unda bir Temsilci olan, Pierre S. Du Pont tarafından, yeterince uygun bir şekilde, ilâve assignatın –Fransız Devrimi’nin kâğıt parasının– basımı için bir öneri üzerine konuşuyor iken sard edilen bir ifade ile, canlı bir şekilde göz önüne serilmiştir.

“Beyler, kötücül niyetlerin var sayılması, bir insanın tartışmanın şiddeti tarafından kendisine çok kolaylıkla yönlendirildiği hoş gitmeyen bir alışkanlıktır. Niyetler hususunda merhametli olmak zaruridir; İnsan niyetlerin iyi olduğuna inanmalıdır, ve görünüşe göre de öyledirler; Fakat tutarsız mantığa veya anlamsız muhakemeye karşı hiç ama hiç merhamet göstermek zorunda değiliz. Kötü mantıkçılar kötü adamların bilerek yaptıklarından daha fazla gönülsüz suçu işlemişlerdir.” (25 Eylül 1790).

Borçlu Olduklarım

Bu çalışmanın ilk taslağı üstüne yardımcı yorumları için Gary Becker, Karl Brunner, Phillip Cagan, Robert Gordon, Arnold Harberger, Harry G. Johnson, S. Y. Lee, James Lothian, Robert E. Lucas, David Meiselman, Allan Meltzer, Jose Scheinkman, Theodore W. Schultz, Anna J. Schwartz, Larry Sjaastad, George J. Stigler, Sven-Ivan Sundqvist, ve Şikago Üniversitesi Para ve Bankacılık Çalışma Toplantısı katılımcılarına ziyâdesiyle borçluyum.

Ayrıca makalenin hazırlanmasında her aşamada katkıda bulunan eşim Rose Director Friedman'a, ve görev çağrısının ötesinde ve üstündeki performansı için yardımcı sekreterim Gloria Valentine'e gönülden borçluyum.

Kaynaklar

1. Friedman, Milton, "The Methodology of Positive Economics." *Essays in Positive Economics* (Şikago: University of Chicago Press, 1953).
2. ——— "What Price Guideposts?" Der. G. P. Shultz ve R. Z. Aliber, *Guidelines: Informal Contracts and the Market Place* içinde (Şikago: University of Chicago Press, 1966), ss. 17-39 ve 55-61.
3. ——— "An Inflationary Recession," *Newsweek*. 17 Ekim 1966.
4. ——— "The Role of Monetary Policy," *American Economic Review* 58 (Mart 1968): 1-17.
5. ——— *Price Theory* (Şikago: Aldine Publishing Co. 1976), bl. 12.
6. ——— *Inflation: Causes and Consequences* (Bombay: Asia Publishing House, 1963). *Dollars and Deficits* içinde yeniden basılmıştır (Englewood Cliffs. N. J.: Prentice-Hall, 1968), ss. 21-71.
7. Gordon, Robert J., "Alternative Responses of Policy to External Supply Shocks", *Brookings Papers on Economic Activity*, no. 1 (1975), ss. 183-206.
8. ——— "The Demand and Supply of Inflation," *Journal of Law and Economics* 18 (Aralık 1975): 807-836.
9. ——— "Recent Developments in the Theory of Inflation and Unemployment." *Journal of Monetary Economics* 2 (1976) 185-219.
10. Gray, Jo Anna, "Essays on Wage Indexation." Yayınlanmamış doktora tezi. University of Chicago. 1976.
11. Harberger, Arnold C., "Inflation," *The Great Ideas Today*. 1976 (Şikago: Encyclopaedia Britannica, Inc., 1976), ss. 95-106.
12. ——— "The Inflation Problem in Latin America," (Mart 1966) Inter-American Committee of the Alliance for Progress'in Buenos Aires toplantısı için hazırlanmış bir rapor. İspanyolca basımı; "El problema de la inflación en América Latina," Centro de Estudios Monetarios Latinoamericanos. Boletín Mensual, Haziran 1966, ss. 253-269. Economic Development Institute tarafından tekrar basılmıştır, Trabajos sobre desarrollo económico Washington, D. C.: IBRD. 1967).

13. Hayek, F. A. "The Use of Knowledge in Society." *American Economic Review* 35 (Eylül 1945): 519–530.
14. Jaffe, Dwight ve Kleiman, Ephraim. "The Welfare Implications of Uneven Inflation." Seminer makalesi no. 50, *Institute for International Economic Studies*. University of Stockholm, Kasım 1975.
15. Keynes, J. M., *General Theory of Employment, Interest, and Money*. (Londra: Macmillan, 1936), s. 276.
16. Klein, Benjamin, "Our New Monetary Standard: The Measurement and Effects of Price Uncertainty, 1880–1973," *Economic Inquiry*, Aralık 1975, ss. 461–483.
17. Logue, Dennis E. ve Willett, Thomas D., "A Note on the Relation between the Rate and Variability of Inflation," *Economica*, Mayıs 1976, ss. 151–158.
18. Lucas, Robert E., "Some International Evidence on Output–Inflation Tradeoffs." *American Economic Review* 63 (Haziran 1973): 326–334.
19. ——— "An Equilibrium Model of the Business Cycle." *Journal of Political Economy* 83 (Aralık 1975): 1113–1144.
20. Meiselman, David, "Capital Formation. Monetary and Financial Adjustments." *Proceedings 27th National Conference of Tax Foundation*, 1976, ss. 9–15.
21. Muth, John, "Rational Expectations and the Theory of Price Movements," *Econometrica* 29 (Temmuz 1961): 315–333.
22. Phelps, E. S., "Phillips Curve, Expectations of Inflation and Optimal Unemployment Over Time," *Economica* (N. S.) 34 (Ağustos 1967): 254–281.
23. ——— "Money Wage Dynamics and Labor Market Equilibrium." Der. E. S. Phelps, *Microeconomic Foundations of Employment and Inflation Theory* içinde (New York: Norton, 1970).
24. Phillips, A. W. "The Relationship between Unemployment and the Rate of Change of Money Wage Rates in the United Kingdom, 1861–1957," *Economica*, Kasım 1958, ss. 283–299.
25. Sjaastad, Larry A., "Monetary Policy and Suppressed Inflation in Latin America." Der. R. Z. Aliber, *National Monetary Policies and the International Financial System* içinde (Şikago: University of Chicago Press, 1974), ss. 127–138.